

קלקול השחוק ומצוות השמחה

[שיחה לפורים – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו **אוצרות התורה**, כרך ב' בחלק "מועדים", שיחה 6. הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

המבחן האמיתי אם המחנך הצליח לתנך את חניכיו הוא אחרי הסתלקותו, במצב שכבר חניכיו אינם נלחצים מְעִינֵי הַבּוּחֻנוֹת והשגחתו הקפדנית – אזי אפשר להכיר אם דיבוריו והסבריו משך ימי חייו היכו שורש בליבותיהם. אצל אבותינו במדבר, כאשר נעלם משה ארבעים יום (וחלק מבניי העלו כבר ספק שמא ח"ו כבר מת) רק אז נודע שכל הרושם העז של מעמד הר סיני לא העמיק בלבבות, כי היתה רק התרגשות חיצונית בלבד. כתוב, "וכל העם רואים את הקולות, ואת הלפידים, ואת קול השופר, ואת ההר עשן (=ארבע תופעות קשות) – וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק" (שמות כ, טו). אומר על כך אדמו"ר רמ"מ מקאצק כי אע"פ שנעו כמתנענעים בהתלהבות בתפילה, עדיין הם עמדו מרחוק בענין ההבנה והכשרת הלבבות. זה היה כמו, "וַיִּנְעוּ לִבָּבוּ וַלִבָּב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עַצִּי יַעַר מִפְּנֵי רוּחִי" (ישעיה ז, ב). [בפסוק זה מתואר הפחד של אחז ושבת יהודה, כשמלך ארם ומלך ישראל, באו עליהם למלחמה]. וכעבור סופה וסערה, והעץ שב למקומו כאילו לא אירע מאומה. כלומר, אם האדם לא יטרח להחדיר את הלימודים ששמע אל ליבו, מה יועילו לו אפילו דרשות מצוינות ונהדרות כמו אלו שהשמיע אלינו משה רבנו בכבודו ובעצמו! "אם האדם לא יעורר נפשו, מה יועילו המוסרים?!" (רבנו יונה, "שערי תשובה", ב, כו).

ובכן (לשון חז"ל): "עלובה כלה שהיא מזנה תוך חופתה, "עד שהמלך במסיבו, נרדי נתן ריחו" (שבת פח:). "וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק" (שמות לב, ה). מפרש רש"י: "יש במשמע הזה גילוי עריות... ושפיכות דמים... אף כאן נהרג חור". ואנו תמהים: מאיגרא רמא לבירא עמיקתא? הא כיצד! אלא עמד על כך "מסילת ישרים" (פרק ה) – "קשה מאד הוא השחוק והלצון, והוא כמי שטובע בים הגדול שקשה מאד להמלט ממנו. כי הנה השחוק מאבד לב האדם עד שכבר אין הטעם והדיעה מושלים בו והרי הוא כשיכור וכשוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה... כי כל עצמו של השחוק אינו אלא שמסיר את הלב מן המחשבות הישרות והעיוניות... כי כמו המגן המשוח בשמן אשר ישמיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם, כן הלצון בפני התוכחה. כי בליצנות אחת ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שהלב מתעורר בעצמו מדי ראותו או שומעו ענינים שיעירוהו... בכח הליצנות לא יעשו בו רושם כלל" עכ"ל.

חז"ל האריכו מאד בפגם הליצנות: "כל (!) ליצנותא אסירא לבר מליצנותא דע"ז" (מגילה כה:). ואמרו שבגלל זה אין האדם נכנס למחיצת שכינה אחרי מותו (סוטה מב:), וגם בעוה"ז יסורים באים עליו, מזונותיו מתמעטים (=מפסיד פרנסה) וגורם כליה לעולם (ע"ז יח:). וההסבר פשוט – לפי חומר הקלקול, כך צריכים לאמצעי-הענשה חמורים וכואבים כדי למנוע את התופעה (רמב"ם, מו"נ ג, מא). ובכן, כאשר בני אדם נמצאים בשכרון חושים (=אקסטאזה) של ליצנות, חייבים להביא עליהם בעיות מכאיבות, להעיר אותם מהחרגון (=טרנס). ולכן, לפי גודל רוממות מעמד הר סיני, ניסה אותם הקב"ה בנסיון מהקשים ביותר, ענין הליצנות.

במיוחד בחודש אדר אנו צריכים לשים לב לגבולות הענין, מה הוא שחוק של מצוה ומה הוא שחוק של עון.

ה"משנה ברורה" (סימן שז ס"ק נט) כבר הכריע: "מושב לצים, וכל שכן ההולך לטרטאות (=תיאטרון) וקרקסאות ושאר מיני תחבולות (עיי' על כך פירוש מעניין של מהר"ל, "חידושי אגדות" על ע"ז יח:). וגם בפורים אין מותר,

רק השחוק שעושים זכר לאחשורוש. ובעוה"ר כהיום נעשה דבר זה כהפקר אצל איזה אנשים... ואיכא
בזה משום מגרה יצה"ר בעצמו" עכ"ל.

ובמקום אחר על דברי שו"ע (סוף תק"ס) – "אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעוה"ז" כתב "משנה ברורה":
"דאפילו בשמחה של מצוה כגון בחתונה ופורים, לא ימלא פיו שחוק" עכ"ל.

כמ"ש בברכות (ל) "וגילו ברעדה" במקום גילה שם תהא רעדה. ובכן, בהצגות של פורים ובכל החגיגות
של אדר, הנאמנים לה' צריכים לשים לב שישמחו במעשה הנס בלבד, כמובן ילעגו להמן וחבריו, ולא
שח"ו ילעגו בני"ז זה לזה ויעשו הצגות-גיחוך וחיקויים המבזים את הזולת. וכבר האריך על כך הראשון
לציון הגאון רבי עובדיה יוסף ("יחזו דעת", ה, סימן ט). יכול האדם לאבד חלקו לעולם הבא, ולא יקום
לתחיית המתים, בעבור הלבנת פנים שמכין בהצגה של פורים. ואפילו ידיו רב לו בתורה ומצוות יפסיד
הכל. כמו שהיה אצל דואג ואחיתופל.

עד כאן מוסר על התופעה הנפוצה, אבל הא כיצד ישיג בן-תורה בלבו את ההשקפות הנכונות כדי
שייזהר בפועל? נראה שטוב הוא שידע האדם מה באמת מקומם של ישראל ביקום.

מובא בירושלמי (ברכות ט), כי אליהו שאל את ר' נהוראי מדוע באים אסונות טבע (=זוועות) בעולם, וענה לו
כי ישראל אינם עושים רצונו של מקום בענין תרומות ומעשרות. ענה לו אליהו: בני, חייך כך היא
סברא דמילתא. אבל כך עיקרו של דבר: בשעה שהקב"ה מביט בבתי תיטריות ובבתי קרקסיות
יושבות בטח ושאנן ושלוה, **ובית מקדשו - חרב הוא**, אפילו (זוועות) לעולמו להחריבו, שאזג ישאג על
גְּהוּ (ירמיה כה, ל) – בשביל נוהו". כלומר, אם אין בית המקדש על מכוננו ואין לעם ישראל הצלחה, כל
העולם החומרי למה לנו? ובגלל אדישות זו בא ה' לזעזע "אמות הספים" ומביא לעולם "רעידות
אדמה". ואין זה משנה שמרבית רעידות האדמה הן בחו"ל ואצל אוה"ע. ה' אומר "הכרתי גוים, נָשְׁמוּ
פינותם, החרבתי חוצותם... אמרתי אך תראי אותי תקחי מוסר" (צפניה ג, ו-ז) מפרש שם רש"י: "הבאתי
פורענות על העכו"ם כדי שתראו ותיראו..." וכן הוא ביבמות סג. ומפורש במהר"ל (חידושי אגדות א' דף קלז).
כאשר ה' מרעיש את העולם (וגם מתים מזה עשרות אנשים!), זה לעורר אותנו מתרדמתנו בענין חוסר ביהמ"ק!

כח תפילה של ישראל מפעיל פלאות. אע"פ שבתלמוד בבלי (ברכות ס) אמרו שאפשר לשנות מין של העובר
רק עד גיל 40 יום, בירושלמי (ברכות ט, סוף ג) אמרו "אף היושבת על המשבר, יכול להשתנות, על שם
'כחומר ביד היוצר כן אתם בידי, בית ישראל' (ירמיה יח, ה). וכך ראינו אצל שרה אמנו שנפקדה בזרע של
קיימא, למרות שגם עיקר בית וולד (=רחם) לא היה לה (יבמות סד): ואעפ"כ תפילה הועילה!

ובכן, אם העולם נברא כל-כולו למען ישראל (עיי' רש"י על תחילת בראשית) פשיטא שאנו במרכז כל העניינים,
ולמה לנו לאבד כל מעלותינו בהתנהגות שפלה כמו הליצנות? והרי לשון חז"ל: "שיתף הקב"ה שמו
הגדול בישראל (ב' אותיות אחרונות הם שם 'אל') (משל): למלך שהיה לו מפתח של פלמנטריא (=אוצר). אמר
המלך אם אני מניחה כמו שהיא, אבידה היא. אלא הריני עושה לה שלשלת, שאם אבדה, השלשלת
תהא מוכחת עליה. כך אמר הקב"ה אם מניח אני את ישראל כמות שהן, הם נבלעים בין האומות.
אלא הרי אני משתף שמי הגדול בהם והם חיים" (ירושלמי תענית ב,ו על סמך יהושע ז, ט "ומה תעשה לשמך הגדול"). כל
הני"ל מורה על מעלתם של ישראל, ובכן הא כיצד יכול מישוהו להדיח אותם בצחוק?

נסכם בדברי הלל הזקן בעת שרקד בשמחת בית השואבה. אמנם בבבלי (סוכה גג) קיצרו, אבל בירושלמי
האריכו והסבירו –

"כאשר ראה אותם פוחזים (בקלות ראש), גער בהם: אם אני כאן, מי כאן? ולקילוסינו ה' צריך? והרי 'אלף אלפין ישמשוניה' (דניאל ז, י). (פירוש קרבן העדה: לאפס נחשבו כל התושבות לפני ה' אם אינם עושים ביראה ובאימה, כי מלאכי מעלה הם ששימושם לשורר ולשבח לפניו). אבל כאשר הלל ראה בניי עושים בכושר (פי' קרבן העדה: שמחים בעבודת ה' ויראתו) אמר הלל: אם אין אנו כאן, מי כאן? שאע"פ שיש לפנינו כמה קילוסים, חביב הוא קילוסם של ישראל יותר מהכל". (ירושלמי סוכה ה, ג) פירוש קרבן העדה: אם אין אנו כאן להודות ולהלל לה', היש מי שישבח במקומנו? כי חביב לפני ה' קילוסם של ישראל יותר מקילוסם של המלאכים!).

והשאלה הנשאלת היא, "מה פתאום?" למה שיחבב ה' תשבחותינו כל כך? אלא היא הנותנת. אנו חביבים מחמת שאנו עומדים בנסיון, אנו מוקפים גלי-ים מכוערים של ליצנות וקלות ראש, מתדפקת על תודעתנו תרבות רעה של בני אדם העושים כל ימיהם כחגים (שבת קנא:), ובכח הזרוע הם מגרשים את השכל הטהור ורוצים דוקא להתנהג כתינוקות – בשידורי-הבל של התקשורת הקלוקלת, כל מיני פסטיבלים ריקנים – אעפ"כ אנו מתעלים להדבק באמת, ואנו יודעים משום מה נבראנו, ואנו חדורים הכרה מה הוא ענין האלוהות בעולם, ויודעים שאנו צירים נאמנים להפצת הרעיון האלוהי. כאשר זה כך, מתקיימים דברי חז"ל "בשלושה דברים אדם ניכר, בכוסו בכיסו ובכעסו וי"א אף בשוחקו" (עירובין סה:). ניזהר בחודש אדר זה.

(הערה: עיין שיחה שניה לפרשת תשא)